

УДК 658.15

ГОЛОВКО Тетяна, аспірант кафедри економіки та фінансів підприємства Київського національного торговельно-економічного університету

ПЛАНУВАННЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА: НОВА ПАРАДИГМА

Критично розглянуто погляди зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів щодо сутності поняття планування грошових потоків підприємства. Запропоновано уточнене поняття планування грошових потоків з урахуванням переліку сутнісних характеристик грошових потоків, що виявлені в результаті аналізу попередніх досліджень науковців, а також визначених додаткових сутнісних характеристик досліджуваного поняття.

Ключові слова: грошові потоки, планування грошових потоків, процес управління, цільові показники, чистий грошовий потік.

Головко Т. Планирование денежных потоков предприятия: новая парадигма. Критически рассмотрены взгляды зарубежных и отечественных ученых-экономистов касательно сущности понятия планирования денежных потоков предприятия. Предложено уточненное понятие планирования денежных потоков с учетом перечня сущностных характеристик денежных потоков, которые выявлены в результате критического обзора предыдущих исследований ученых, а также определенных дополнительных сущностных характеристик исследуемого понятия.

Ключевые слова: денежные потоки, планирование денежных потоков, процесс управления, целевые показатели, чистый денежный поток.

Постановка проблеми. Зважаючи на значну нестабільність ринкових умов, перед підприємствами постає необхідність пошуку шляхів ефективного фінансового управління. Один з таких напрямів – управління грошовими потоками. Важливе місце в загальному управлінні грошовими потоками посідає їх планування. Тому для реалізації цієї функції менеджменту необхідним є визначення сутності поняття планування грошових потоків підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі методологічні, методичні й організаційні аспекти фінансового планування і планування грошових потоків зокрема досліджуються українськими вченими, серед яких І. Бланк, Г. Тарасюк, Т. Бабич, Б. Новіков, А. Поддєрьогін, Г. Крамаренко, О. Чорна, Н. Коротаєва, М. Федішин, А. Чущак-Голобородько, М. Мокрицька [1–9] та ін., а також такими зарубіжними дослідниками, як: Р. Акофф, Г. Болт, І. Ворст, П. Ревентлоу, А. Поукок, А. Тейлор, Л. Бернстайн, Ченг Ф. Лі, Дж. Фіннерті, Л. Бляхман, І. Герчикова [10–17] та ін.

© Головка Т., 2017

Нині в науковій літературі представлено різні погляди вчених стосовно цього питання, що ускладнює розуміння поняття планування грошових потоків і потребує їх критичної оцінки та узагальнення.

Метою статті є дослідження та уточнення теоретичних аспектів визначення поняття планування грошових потоків підприємства.

Матеріали та методи. Інформаційною базою дослідження слугували напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених. У процесі дослідження використано методи аналізу та синтезу, порівняльного аналізу, узагальнення.

Результати дослідження. Існує велика кількість підходів до визначення особливостей планування як важливої функції управління та його сутнісних характеристик, отже, спочатку доречно розглянути деякі з них.

Планування, як зазначає Г. Дж. Болт, – це продумане визначення і систематизація факторів, що сприяють успішній діяльності підприємства [11, с. 143]. У цьому визначенні планування розглядається як виявлення та аналіз факторів впливу на господарську діяльність підприємства, що є звуженим, оскільки планування не може обмежуватись лише обробкою даної інформації на підприємстві.

За Р. Акоффом, планування – це розроблення бажаного майбутнього, а також способів, якими його можна було б реалізувати [10, с. 1]. Такий підхід до визначення, що пов'язується з процесом розробки майбутнього та конкретними шляхами його досягнення, є більш широким, проте має узагальнений характер, тому потребує уточнень.

Л. Бляхман вказує, що планування – одна з чотирьох функцій менеджменту, яка визначає цілі організації, основні напрямки і засоби їх досягнення [16, с. 133]. У цьому визначенні присутня така важлива сутнісна ознака планування, як процес визначення цілей підприємства. Дійсно, саме наявність цілей у підприємства обумовлює особливості планування його подальшої діяльності на ринку. В цьому розумінні планування розглядається з управлінської точки зору, оскільки наголошується, що планування є функцією менеджменту на підприємстві.

І. Герчикова визначає планування як початковий етап управління. Планування, стверджує автор, є не єдиною дією, а процесом, що продовжується до завершення планованого комплексу операцій [17, с. 23]. Вчена наголошує на розумінні планування як процесу, що є однією з важливих ознак планування, оскільки воно охоплює всю господарську діяльність підприємства і здійснюється безперервно, тому це поняття необхідно розглядати якомога ґрунтовніше. Однак викликає сумнів розгляд планування як початкового етапу управління стосовно будь-якого етапу діяльності підприємства.

Т. Бабиц визначає планування як процес розробки й подальшого контролю над ходом реалізації створення плану, розвитку й функціонування підприємства [3, с. 78]. Це визначення є вузьким, оскільки

процес планування пов'язується лише з розробкою та контролем різноманітних планів, що не повною мірою висвітлює особливості процесу планування на підприємстві. Поняття планування при цьому розширене такою характеристикою, як контроль. Проте, з огляду на існування такої окремої функції менеджменту як контроль, виділення цієї характеристики є недоцільним.

І. Ворст, П. Ревентлоу розглядають планування як процес опису очікуваних результатів економічної діяльності на майбутній період, що має місце при складанні планів фірми [12, с. 164]. З таким визначенням не можна погодитись, оскільки процес планування – це комплексне поняття, що не обмежується лише описом очікуваних результатів, а складання планів є характеристикою процесу реалізації планування, тому таке формулювання поняття є неточним.

З точки зору Г. Тарасюка, планування – це "процес перетворення цілей підприємства в прогнози та плани, процес визначення пріоритетів, засобів та методів їх досягнення" [2, с. 48]. Це визначення базується на зазначених характеристиках та загалом розкриває сутність поняття планування на підприємстві.

Б. Новіков розглядає планування як "процес формування місії та цілей організації, вибору специфічних стратегій для визначення та отримання необхідних ресурсів з метою забезпечення ефективної роботи організації у майбутньому" [4, с. 48]. У цьому визначенні акцентується на тому, що планування визначає не лише цілі підприємства, а також його місію, що передує формулюванню цілей, формулює причини існування підприємства на ринку та забезпечує напрям і орієнтири для формування цілей та стратегій підприємства.

Таким чином, планування розглядається як важливий напрям діяльності підприємства, воно є безперервним процесом, включає послідовність окремих етапів, спрямоване на ефективне використання наявного потенціалу підприємства та досягнення встановлених цілей.

Для забезпечення ефективного управління на підприємстві необхідно провадити постійний процес планування різноманітних аспектів його діяльності. Важливою ланкою фінансового планування на підприємстві є планування грошових потоків (ПГП).

У загальній системі менеджменту підприємства ПГП є його невід'ємною складовою як частина фінансового управління. Оскільки планування є однією з функцій менеджменту, то через ПГП реалізується одна зі складових ланок загального управління підприємством. Процес ПГП тісно пов'язаний з багатьма аспектами діяльності підприємства, тому потребує відповідної уваги менеджерів та власників.

ПГП спирається на певні принципи, серед яких науковці виділяють основні:

- обґрунтування мінімально необхідного обсягу грошових коштів, який повинен бути в обігу підприємства для забезпечення його ліквідності;

- дотримання гнучкості планування грошових потоків;
- оцінки ефективності використання грошових коштів;
- адекватності інтервалів та способів планування [13].

Функції ППП доцільно поділити на загальні та спеціальні (*таблиця*), аналогічно фінансовому плануванню в цілому.

Таблиця

Функції планування грошових потоків

Функції		Особливості реалізації
Загальні	Розробка політики ППП підприємства	Реалізація цієї функції можлива з урахуванням загальної мети діяльності та розвитку підприємства, оцінки його внутрішнього потенціалу, відповідного прогнозу змін зовнішнього середовища, після чого формується система завдань та цільових показників ППП
	Формування інформаційної системи ППП	У процесі реалізації функції визначаються інформаційні потреби для ППП, формуються джерела залучення інформації – як зовнішні, так і внутрішні
	Розробка системи планів та бюджетів	Результатом реалізації є формування планових документів щодо руху грошових потоків з урахуванням факторів впливу, наявного потенціалу підприємства
	Контроль за реалізацією управлінських рішень з ППП	Реалізується через створення відповідної системи контролю за процесом ППП та своєчасного його коригування
Спеціальні	ППП у процесі операційної діяльності	Конкретизується у плануванні грошових потоків, що виникають у процесі операційної діяльності, зокрема доходів, поточних витрат, податкових платежів тощо
	ППП у процесі інвестиційної діяльності	Реалізується в процесі планування грошових потоків від інвестиційної діяльності
	ППП у процесі фінансової діяльності	Реалізується в процесі планування грошових потоків від фінансової діяльності
	Збалансування грошових потоків та підвищення ефективності їх використання	У процесі реалізації здійснюється збалансування вхідних та вихідних грошових потоків за їх обсягом з огляду на забезпечення фінансової стійкості та розвитку підприємства

Джерело: розроблено автором.

Серед дослідників відсутній єдиний підхід до трактування поняття ППП підприємства та визначення його змісту.

Зокрема, А. Поукок та А. Тейлор вважають, що планування потоків грошових коштів є частиною розробки плану оборотних коштів [13, с. 517].

Цей підхід базується на розгляді ПГП лише як частини розробки плану оборотних коштів, що є дещо вузьким та не описує всієї комплексності поняття, а також не включає власних сутнісних характеристик поняття.

На думку А. Поддєрьогіна, "планування грошових потоків дає можливість визначити джерела капіталу й оцінити його використання в наступному періоді" [5, с. 57]. Це трактування поняття містить таку сутнісну характеристику ПГП, як процес виявлення джерела капіталу та його майбутнього використання. З таким визначенням не можна погодитись, оскільки процес планування грошових потоків не визначає джерела формування капіталу, він формується зазвичай до цього процесу.

Л. Бернстайн зазначає, що при вимірюванні ліквідності короткостроковий прогноз грошових потоків є одним з найбільш досконалих та надійних інструментів [14, с. 426]. Автор вказує на таку сутнісну характеристику ПГП, як інструмент виміру ліквідності. Це визначення процесу ПГП зводиться лише до оцінки ліквідності в короткостроковому періоді, що не є сутнісною характеристикою поняття та спрощує значимість планування грошових потоків, не окреслює сукупності його особливостей та цілей.

Ченг Ф. Лі та Дж. І. Фіннерті відзначають, що планування грошових потоків охоплює короткі проміжки часу [15, с. 492]. Такий підхід до визначення ПГП є значно спрощеним, адже вказується лише на часовий параметр планування, що не є власне сутнісною характеристикою поняття.

За Г. Крамаренко та О. Чорною, планування грошових потоків полягає "у визначенні можливих джерел надходження коштів і напрямів їх витрати" [6, с. 405], тобто автори вказують на сутнісну характеристику процесу визначення джерел надходжень грошових коштів та напрямів їх витрат. Це формулювання є неповним та описує лише окреме завдання ПГП на підприємстві щодо особливостей фінансування його майбутньої діяльності.

З позиції Н. Коротаєвої, планування як елемент управління грошовими потоками діяльності підприємств полягає у формуванні стратегічних, тактичних та оперативних планів їх раціонального використання [7, с. 72]. У цьому визначенні вказується на можливість планування грошових потоків не лише в короткостроковому, а й у довгостроковому періоді, проте слід враховувати складність планування на більш тривалий період з огляду на значну мінливість ринку.

За І. Бланком, планування грошових потоків – це процес розробки системи планів і планових показників з формування різних видів цих потоків в операційній, інвестиційній і фінансовій діяльності підприємства в майбутньому періоді [1, с. 172]. Науковець відзначає таку сутнісну характеристику поняття, як процес розробки системи

планів і планових показників з формування різних видів грошових потоків. У такому визначенні ПГП наголошується, що процес планування охоплює не просто розробку планів, а їх взаємопов'язану сукупність відповідно до видів діяльності підприємства. Також важливим є зазначення наявності формування планових показників грошових потоків у процесі планування, оскільки це окреслює основні орієнтири та необхідні напрями ПГП підприємства.

А. Чушак-Голобородько та М. Мокрицька визначають планування грошових потоків підприємства як процес, що "передбачає розрахунок валового й чистого грошових потоків підприємства за конкретним видом його господарської діяльності й забезпечення постійної платоспроможності на кожному етапі діяльності" [9, с. 78]. Це формулювання базується на сутнісній характеристиці ПГП – процес розрахунку валового й чистого грошових потоків. Проте за такого підходу характеризується не поняття, а окремий фінансовий розрахунок у процесі планування. Таке визначення є досить фрагментарним, оскільки з цієї точки зору ПГП зводиться лише до розрахунку окремих показників, що не надає повного уявлення про процес планування, також по суті метою планування визначено лише підтримання платоспроможності підприємства, що не є єдиною метою здійснення планування грошових потоків.

Досить широке визначення досліджуваного поняття надає М. Федішин: "планування грошових потоків – це цикл з прямим (від розробки стратегії до складання тактичних планів і контролю за їх виконанням) і зворотним (від оцінки результатів виконання до коригування планів) зв'язками. Кінцевим результатом процесу планування є розроблена система довгострокових, поточних і оперативних планів надходження, витрачання грошових коштів та приросту грошових потоків для забезпечення ліквідності, платоспроможності підприємств у визначеному періоді" [8, с. 131]. Таке визначення – досить змістовне та відповідає суті особливостей ПГП, проте завданнями планування є не лише забезпечення ліквідності та платоспроможності підприємств.

Таким чином, критичний огляд підходів науковців до визначення досліджуваного поняття показав, що наразі єдине його тлумачення відсутнє, зокрема частина розглянутих характеристик є суперечливими та не описують особливостей даного поняття. Водночас, виділено сутнісні характеристики, що дійсно притаманні саме процесу ПГП, які можна врахувати. Отже, планування грошових потоків підприємства – це процес:

- що задовольняє одну з функцій загального управління підприємством;
- об'єктом якого є грошові потоки;
- спрямований на окремі види діяльності (операційна, інвестиційна, фінансова);
- розробки системи планів та планових показників перспективного розвитку грошових потоків підприємства.

У процесі загального фінансового планування на підприємстві важливою складовою постає визначення конкретних цільових параметрів його діяльності. Коректне визначення низки фінансових показників є необхідним елементом процесу планування, оскільки вони кількісно характеризують встановлені цілі фінансово-господарської діяльності та майбутнього розвитку підприємства на ринку. Планування як частина загального управління грошовими потоками прямо пов'язане з встановленими цілями та завданнями діяльності підприємства, а отже, покликане забезпечити їх виконання, зокрема і досягнення цільових показників їх руху.

Тому, враховуючи, що ПГП вписується в систему загального планування на підприємстві, при визначенні поняття планування грошових потоків доцільно включити таку його сутнісну характеристику як спрямованість на розробку та досягнення цільових показників руху грошових потоків, яка акцентує увагу на необхідності врахування кількісних цільових орієнтирів у процесі ПГП підприємства, що є його невід'ємною складовою.

Крім цього, в процесі ПГП важливе місце посідає формування чистого грошового потоку, що залежить від обсягу вхідних та вихідних грошових потоків підприємства, рівня їх збалансованості та синхронізації, що впливає на відповідні зміни чистого грошового потоку за окремими видами діяльності. Важливо також додати показник динаміки чистого грошового потоку як основний кінцевий результат процесу, що розглядається (рисунок).

Сутнісні характеристики процесу планування грошових потоків

Джерело: розроблено автором.

На основі розглянутих сутнісних характеристик поняття ППІ підприємства пропонується визначати таким чином: *планування грошових потоків підприємства* – це процес розробки системи планів і планових показників по формуванню грошових потоків підприємства з усіх видів його діяльності з метою досягнення встановлених цілей розвитку та забезпечення ефективного функціонування підприємства, основним кінцевим результатом якого є показник динаміки чистого грошового потоку.

Висновки. За результатами дослідження з'ясовано, що підходи науковців до питання визначення сутності поняття планування грошових потоків різняться. За результатами аналізу наукових праць визначено сукупність сутнісних характеристик досліджуваного поняття, що дають змогу здійснювати ідентифікацію цього поняття з урахуванням потреб реалізації фінансового планування діяльності підприємства. Сформований перелік сутнісних характеристик дає змогу більш повно визначати це поняття з позицій реального управління. Планування грошових потоків підприємства є багатоаспектним та займає важливе місце в процесі його функціонування на ринку, оскільки безпосередньо пов'язане з прийняттям різноманітних управлінських рішень, тому особливості здійснення планування грошових потоків також потребують подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. В 2-х т. Т. 2. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Омега-Л, 2011. 674 с.
2. Тарасюк Г. М., Шваб Л. І. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. Київ : Каравела, 2003. 432 с. URL : http://buklib.net/component?option=com_jbook/task,view/Itemid,99999/catid,89/id,995.
3. Бабич Т. Н., Кузьбожев Э. Н. Планирование на предприятии : учеб. пособ. М. : КНОРУС, 2005. 336 с.
4. Новіков Б. В., Сініок Г. Ф., Круш П. В. Основы административного менеджмента : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2004. 560 с.
5. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент. Київ : КНЕУ, 2005. 536 с.
6. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий менеджмент : підручник. Київ : Центр навч. л-ри, 2006. 520 с.
7. Коротаєва Н. В. Системы и методы планирования денежных потоков на предприятии. Объед. науч. журн. 2005. № 35. С. 71–79.
8. Федішин М. П. Тактичне планування грошових потоків на підприємствах харчової промисловості : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 ; Буковин. держ. фін.-екон. ун-т. К., 2014. 280 с.
9. Чушак-Голобородько А. М., Мокрицька М. І. Система ефективного управління фінансовими потоками підприємства. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2014. Вип. 10(1). С. 77–81.
10. Aскoff R. Concept of Corporate Planning. New York : Wiley, 1970.

11. Болт Г. Дж. Практическое руководство по управлению сбытом. М., 1991. 270 с.
12. Ворст Й., Ревентлоу П. Экономика фирмы. М. : Высш. шк., 1994.
13. Финансовое планирование и контроль ; пер. А. Г. Пивовар ; ред. М. А. Поукок, А. Х. Тейлор. 2-е. изд. М. : ИНФРА-М, 1996. 479 с.
14. Бернстайн Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация ; пер. с англ. / науч. ред. пер. И. Ф. Елисеева. М. : Финансы и статистика, 1996. 624 с.
15. Ченг Ф. Ли, Джозеф И. Финнерти. Финансы корпораций: теория, методы и практика ; пер. с англ. М. : ИНФРА-М, 2000. 686 с.
16. Бляхман Л. С. и др. Введение в менеджмент : учеб. пособие. СПб. : Изд-во СПбУЭФ, 1994. 180 с.
17. Герчикова И. Н. Менеджмент : учеб. для вузов. 4-е изд., перераб. и доп. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. 511 с.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2017.

Holovko T. Corporate cash flows planning: modern paradigm.

Background. Under the uncertain market conditions the effective cash flows management is the way of enterprises' survival. Cash flows planning takes important role in the overall cash flows management. For the implementation of this management function it is necessary to determine the essence of cash flows planning.

Analysis of recent research and publications. Some methodological, methodical and organizational aspects of financial planning and cash flow planning are considered by national and foreign scholars. The wide range of scientists' views complicates the understanding of the cash flows planning essence, so they require critical evaluation.

The **aim** of the study is to research and determine theoretical aspects of the essence of corporate cash flows planning.

Materials and methods. The information base of the paper involves researches of national and foreign scientists and used the following methods: analysis, synthesis, comparative analysis and generalization.

Conclusion. A set of essential characteristics of the cash flows planning has been defined based on the analysis of the scientific papers. It can better define this issue from the standpoints of real management. Corporate cash flows planning is multidimensional and takes an important place in the process of enterprise functioning, because it is directly related with various management decisions.

Keywords: cash flow, cash flow planning, management process, targets, net cash flow.

REFERENCES

1. Blank I. A. Osnovy finansovogo menedzhmenta. V 2-h t. T. 2. 3-e izd., pererab. i dop. M. : Omega-L, 2011. 674 s.
2. Tarasjuk G. M., Shvab L. I. Planuvannja dijtal'nosti pidprijemstva : navch. posib. Kyi'v : Karavela, 2003. 432 s. URL : http://buklib.net/component/option,com_jbook/task,view/Itemid,99999/catid,89/id,995.
3. Babich T. N., Kuz'bozhev Je. N. Planirovanie na predpriyatii : ucheb. posob. M. : KNORUS, 2005. 336 s.
4. Novikov B. V., Siniok G. F., Krush P. V. Osnovy administratyvnogo menedzhmentu : navch. posib. Kyi'v : Centr navch. l-ry, 2004. 560 s.
5. Poddjer'ogin A. M. Finansovyj menedzhment. Kyi'v : KNEU, 2005. 536 s.

6. *Kramarenko G. O.*, Chorna O. Je. Finansovyj menedzhment : pidruchnyk. Kyi'v : Centr navch. l-ry, 2006. 520 s.
7. *Korotaeva N. V.* Sistemy i metody planirovanija denezhnyh potokov na predprijatii. Obed. nauch. zhurn. 2005. № 35. S. 71–79.
8. *Fedyshyn M. P.* Taktychne planuvannja groshovyh potokiv na pidpryjemstvah harchovoi' promyslovosti : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.04 ; Bukovyn. derzh. fin.-ekon. un-t. K., 2014. 280 s.
9. *Chushak-Goloborod'ko A. M.*, Mokryc'ka M. I. Systema efektyvnogo upravlinnja finansovomy potokamy pidpryjemstva. Aktual'ni problemy rozvytku ekonomiky regionu. 2014. Vyp. 10(1). S. 77–81.
10. *Ackoff R.* Concept of Corporate Planning. New York : Wiley, 1970.
11. *Bolt G.* Dzh. Prakticheskoe rukovodstvo po upravleniju sbytom. M., 1991. 270 s.
12. *Vorst J.*, Reventlou P. Jekonomika firmy. M. : Vyssh. shk., 1994.
13. *Finansovoe planirovanie i kontrol'* ; per. A. G. Pivovar ; red. M. A. Poukok, A. H. Tejlor. 2-e. izd. M. : INFRA-M, 1996. 479 s.
14. *Bernstajn L. A.* Analiz finansovoj otchetnosti: teorija, praktika i interpretacija ; per. s angl. / nauch. red. per. I. F. Eliseeva. M. : Finansy i statistika, 1996. 624 s.
15. *Cheng F. Li*, Dzhozef I. Finnerti. Finansy korporacij: teorija, metody i praktika ; per. s angl. M. : INFRA-M, 2000. 686 s.
16. *Bljahman L. S.* i dr. Vvedenie v menedzhment : ucheb. posobie. SPb. : Izd-vo SPbUJeF, 1994. 180 s.
17. *Gerchikova I. N.* Menedzhment : ucheb. dlja vuzov. 4-e izd., pererab. i dop. M. : JuNITI-DANA, 2012. 511 s.